

Додатак

О ЕКУМЕНИЗМУ¹

Што се тиче *екуменизма*, „зилоти” *старокалендарци* и други њима слични пред њим су у паничном, „апокалиптичком” страху. Бране се само голим одбијањима, осудама и „анатемама”, док Црква Христова на тај изазов реагује јеванђелски одговорно и сотириолошки делатно, тојест види у појави екуменизма, макар, често, и погрешно оријентисаног, трагање западних хришћана за изгубљеним јединством и зато учествује у екуменском дијалогу и сарађује ради сведочења Истине. Јер, Црква Живога Христа Спаситеља зна да је Његова божанска жеља и молитва: „Да сви једно буду” по слици Јединства Свете Тројице (Јн. 17, 3. 11 - 23), будући да је Црква слика Свете Тројице. Такав став њен није од јуче нити је повезан са календарским питањем (ни са „глобализмом”), како тврде такозвани *старокалендарци*. Било би преопширно да овде само набројимо све дијалоге православних богослова, Отаца и Учитеља Цркве, кроз векове, са јеретцима и одељенима од Цркве. Јер, Црква Христова никада није престајала да води јеванђелску бригу и о јеретцима, пошто они остају на неки начин „маркирани” својим односом са Црквом. Зато се могу и васпоставити у заједништво Цркве, некад *акривијом*, али још чешће *икономијом*—снисхођењем. Свети Сабори и њихови канони врло често управо њих имају у виду, јер се многи од канона односе на васпостављање њиховог прекинутог *општења* - κοινωνία - са Црквом. Ово се односи поготову на оне који нису били вође јереси него поведени и заведени у јерес или су пак рођени у тој групи људи или народа. Примера тих односа, сусрета, разговора, дијалога, има из сваког периода историје Цркве и само незналице могу то порицати. Колики су само били апостолски подвизи једног Василија Великог (на пример, његови дуги разговори са духоворцем Евстатијем Севастијским) да се превазиђе већ у 4. веку настали, скоро потпуни расцеп између Истока и Запада, као и подвизи толиког броја великих црквених људи, пастира и богослова Цркве, за очување или васпостављање јединства Цркве, из времена аријанизма (сав 4. век је испуњен тиме), несторијанизма (позната трпељивост светог Кирила Александријског и *формула сагласности* 433. године), монофизитства и његових огранака моноенергизма и монотелитизма (5. - 7. век), иконоборства (8. - 9. век), римско-франачке шизме и отцепљења (свети Марко Ефески у Ферари и Фиренци, 15. век), па после тога са англиканцима, протестантима (патријарх Јеремија II, 16. век), и више пута донедавно обнављани дијалог са монофизитима-антихалкидонцима (у време светог Фотија - чувене су му *две Посланице Јерменима*; па опет у 12. веку; Руска Црква у 19. веку).

Оци и Учитељи Цркве, као истакнути поборници Православља, истински сведоци Живога Богочовека Христа, Спаситеља свега света и свих људи, нису одустајали да, попут апостола Павла, сведоче Христа и пред

¹ Из књиге *Заблуде расколника тзв. „старокалендараца”*, Требиње-Врњци 2004², стр. 141-153.

онима који су проповедали „другога Христа” или „друго Јеванђеље” (ШКор. 11, 4; Гал. 1, 6 - 9) јер су били поборници јединства Цркве Христове, а у том јединству једино је спасење, како вели свети Игњатије Антиохијски (*Ефесцима* 13, 14, 20; *Смирњанима*, 8). Они су били људи вере и поверења, љубави и наде, а не људи сумње и подозрења, искључивости и мржње, какви су, мање-више, сви „зилоти”, а ови данашњи су понајужи и најограниченији. Ако се неразумни и уплашени „зилоти” боје и саме речи *екуменизам* (они је скоро никад не спомену без неког злобног епитета), православни синови Цркве се не боје ниједне речи као такве него гледају да и од јеретика злоупотребљене речи спасавају и дају им спасоносни садржај и смисао. Зато, слободно говоримо, постоји и **православни икуменизам** и постоје, не од јуче, православни *икуменисти*, тојест људи *васељенски* (као што кажемо за Света Три Јерарха да су *икуменски=васељенски*), људи не *искључивости* него *укључивости, свеобухватности* (orthodox principle of inclusiveness), како је говорио, још као млад, свети Николај Жички, или људи *саборности*, како је говорио свети Отац Јустин Ћелијски.² Јер, православни су истински *католици= саборници*, а Православна Црква је Саборно-Католичанска Црква, мали *Квасац* (ШКор. 5, 6) да *закваси* све тесто васељене и целокупне творевине.

Да не бисмо ишли далеко уназад и наводили раније свете Оце, – светог Атанасија, Василија, Кирила, Фотија и друге, – навешћемо пример новијег светог Оца Православља, Марка Ефеског. Ево његових „екумен(и)с(тич)ких” речи на Фераро-Флорентинском сабору (1438-1439. године), приликом поздрава папи Евгенију IV:

Данас је увод у радост целоме свету; данас изгревају целој васељени словесни зраци Сунца мира; данас удови Господњег тела (=Цркве), раније за много времена разбијени и отргнути једни од других, хитају ка међусобном сједињењу. Јер Глава, Христос Бог, неће више да подноси да стоји над раздвојеним Телом нити, будући Љубав, хоће да веза љубави међу нама буде потпуно прекинута... Хајде, дакле, пресвети оче, прими чеда своја, која ти дођоше издалека, са Истока; загрли оне који од давног времена беху одвојени од тебе, а сада прибегоше твоме наручју; исцели саблажњене; заповеди да се одстрани свака сметња и препрека која омета мир; кажи и ти анђелима својим, као подражавалац Божји: *Припремите пут народу мојему; поравните пут, уклоните камење* (Ис. 26, 10). Докле ћемо се ми, који имамо истога Христа и исте смо вере, борити једни против других и гложити се међу собом? Докле ћемо се ми, поклоници исте Тројице, међу собом клати и јести, док једни друге не истребимо (Гал. 5, 15) и док нас спољни непријатељи не претворе у ништа? Не дај да се то збуде, о

² Види његову најновију књигу *Записи о Екуменизму*, манастир Тврдош 2010: „Православна Црква – Екуменизам Саборношћу... Екуменизам – Саборност Бога и твари, неба и земље, Бога и човека”, и тако даље.

Христе Царе, нити дај да Твоју доброту надјача мноштво грехова наших него... и сада преко ових служитеља Твојих, који ништа не прогласише пречим од Твоје љубави, састави нас једне са другима и са Тобом и учини да се испуни и оствари она молитва коју си изговорио када си одлазио на страдање и молио се: *Дај им, Оче, да буду једно као што смо ми једно* (Јн. 17. 11).³

Свети Марко Евгеник је веровао у ову Првосвештеничку молитву Христову Богу Оцу за *јединство свих хришћана* у Цркви, подобно јединству Свете Тројице, јер је Црква жива слика Свете Тројице. Свети Марко је то исто поновио и на отварању сабора у Ферари, 1438. године, када се опет обратио папи Евгенију речима љубави и поштовања, које извиру из праве вере и праве ревности за њу (а није мислио, као што мисле „зилоти“, да се љубав и ревност према Православљу испољавају мржњом и проклињањем папе и других разједињених од Цркве):

„Ево, подиже (Христос) Тебе, првенствујућега међу свештеницима Његовим, да нас сазовеш овде, као што подиже и најблаговернијег цара нашег, и пресветог нашег Пастира и Патријарха... Није ли се све то очигледно збило Божјом силом и судом и није ли све то предзнак доброга и Богу милога свршетка?“ (исто). Митрополит ефески свети Марко веровао је, дакле, у могуће добре плодове екуменских сусрета и разговора-дијалога (види и даље РО 17, 200-202; Acta I, 31). Тиме он није мање волео и штитио Православље нити је љубазним речима упућеним римском папи признао папски примат власти у вери и Цркви, јер је јасно изјављивао на другом месту: „Ми папу сматрамо једним од патријараха, али кад би био православан“ (РО 17, 320).

Да дођемо ближе нашем времену и наведемо речи источних патријараха у њиховој познатој *Посланици* из 1848. године, свесрдно поздрављеној и прихваћеној од свих Православних Цркава, које звуче итекако *православно екуменски*: „Усрдно нам заповеђена од заједничког Учитеља братска љубав, – *По томе ће сви познати да сте моји ученици ако имате љубав међу собом* (Јн. 13, 35), – чији рукопис и договор су папе прве поцепале..., та љубав делује и данас у душама христоимених народа, а нарочито у њиховим вођама (епископима). Јер, смело исповедамо и пред Богом и пред људима да молитва Спаситеља нашега Богу и Оцу Његовом за општу љубав и јединство хришћана у Једној, Светој, Католичанској и Апостолској Цркву, у коју и верујемо, *да сви једно буду, као што смо Ми једно* (Јн. 17, 22) – и делује у нама“.⁴ Други текст од свеправославног значаја, *Окружна посланица* цариградског патријарха и Синода из 1895. године такође говори

³ Св. Марко Ефески, *Беседа папи Евгенију*, 1 (Patrologia Orientalis 17, 198 - 199; такође Acta Graeca I, 28 - 29). О свему опширније в. јеромонах Иринеј (Буловић), Теологија дијалога по светом Марку Ефеском, *Теолошки погледи*, бр. 1, 1975, стр. 5 - 35.

⁴ Ова знаменита *Посланица Источних Патријарха*, потписана од сва 4 Православна Источна Патријарха и њихових Синода, послата је папи Римском Пију IX (1846-78), преведена је на скоро све словенске језике и на српски (грчки оригинал издан посебно у Цариграду 1848. и код Н. Καμήρης, Τα Δογματικά και Συμβολικά μνημεία, т. 2, Αθήνα 1853, стр. 913). Имала је великог одјека међу Православнима (посебно код А. Хомјакова и Никодима Милаша).

православним екуменским језиком: „Свако хришћанско срце треба да је испуњено жељом за сједињењем Црква, а нарочито **сва православна икумена** (σύμπλασσα ἡ ὀρθόδοξος ὀικουμένη), надахњивана истинским духом благочешћа (ἔνσεβεῖας = православне побожности), сагласно божанском циљу оснивања Цркве од Богочовека Христа, Спаситеља нашега, с правом жели сједињење Црква у једном правилу вере и на темељу апостолског и светоотачког учења, где је Крајеугаони Камен Сâм Исус Христос (Еф. 2, 20)”.⁵ И ова *Посланица* је упућена римском папи (Лаву XIII, 1878-1903) поводом његовог позива православнима да се присаједине Риму. Одговор је био у духу православног икуменизма као реакција на римоцентрични екуменизам. О православном икуменизму почетком 20. века говоре и две *Посланице* великог патријарха цариградског Јоакима III (1878 – 1884 и 1901 – 1912), из 1902. и 1904. године, на које су се тада позитивно одавале све Православне Цркве. Црква се и даље одазивала на тај изазов времена.⁶

Слично је – можда и са још већом љубављу – одговорио на „екуменски” позив римског папе и свети Нектарије Пентапољски, познат и као Егински, у своме двотомном делу *Историјска студија о узроцима расцепâ*⁷, пуном љубави, али и ревновања за истину, но без мржње и анатема.⁸ Зна се да су грчки „старокалендарци” подељени односно светог Нектарија Егинског, од прихватања до анатемисања, као што су и српски „зилоти” подељени по питању светог Николаја Жичког. Једни лажно тврде да је Николај „хтео да оснује зилотску Цркву”, па је зато, наводно, „још у време комунистичког патријарха Германа прекинуо општење са београдском Патријаршијом” и „у Америци отишао к заграничним Русима” (*Обавештење за јавност*, издано тобоже од „Сестринства манастира Стјеника” 11. октобра 2003; уствари, тај памфлет, пун лажи, клеветâ и мржње, писали су Акакије и дружина), а други, попут већ спомињаног „монаха-зилота” Данила, јавно га руже и клеветају (у наступима

⁵ Код Ј. Кармириса, *тамо*, 2, с. 933; српски превод у *Босанско-херцеговачки Источник*, Сарајево, св. 12, децембар 1895, стр. 442-459.

⁶ Ако и позната, пренаглашена *Посланица* Цариградске Патријаршије из 1920. године – коју је саставила једна комисија, не од најбољих теолога у Цариграду – хтела је да одговори на тада формирану *Лигу народâ* (претеча ОУН), па су реч **лига** (енгл. league, од лат. ligo = *везати, спојити*) нетачно превели са Κοινωνία τῶν ἐθνῶν, те отуда и често нетачно и неумесно спомињање речи κοινωνία у тој *Посланици*, што је литургијски израз за *заједништво, општење, причешће*. Стога она није најбоље изразила пуни православни став о истинском икуменизму. Али то не значи да су православни а рiогi против сваког екуменизма, као жеље и тежње за јединством свих у Христу и Светој Тројици, јер је то молитва и жеља Самога Христа (Јн. 17, 3. 11 - 23).

⁷ Објављивана већ од 1895. у часопису Ἱερός Σύνοδος, а затим и посебно 1911. - 1912. године у Атини. О свему опширно у нашем раду *Свети Нектарије Егински као историчар Цркве // Бог Отаца наших*, издао манастир Хиландар 2000, стр. 256-315.

⁸ А ево речи светог Нектарија о односу праве вере и љубави: „Догматске разлике, будући да се односе на главнину вере, остављају слободну и неповређену главнину љубави. Догма се не противи љубави, а љубав снисходи догмату, јер љубав све покрива, све трпи (I Кор. 13, 4-7). Хришћанска љубав је непроменљива. Зато ни неправилна вера неправославних не може да измени осећај љубави према њима. Врло је могуће да се љубављу привуче себи нека неправославна Црква која са погрешних позиција оцењује неко догматско питање. Љубав не треба да буде жртвована због неке догматске разлике... Епископ (пастир) који не воли и неправославне, и не труди се и за њих, дела из лажне ревности и нема љубави. Јер, тамо где је љубав, тамо је истина и светлост. Питање вере не треба да умањује осећање љубави. Учитељи мржње ученици су ђавољи, јер из једног извора не може извирати и слатка и горка вода” (Μάθητα Ποιαντικής, Атина 1972², стр. 210-211).

на телевизији и другде по ДОС-овој Србији, у којој, као у оној комунистичкој, па у неокомунистичкој Милошевићевој, свако може да пљује и ружи све што је Србима најсветије). На ове и сличне лажи и клевете, само ради недужних и необавештених слушалаца и читалаца одговарамо да је Николај управо спречавао „зилотске” крајности још у богомољачком покрету пре рата у нашој земљи, а у Америци је суздржавао „букача” јеромонаха Арсенија (Тошовића) из Џорданвила да не ствара раскол у Српској Цркви. Са Патријаршијом пак у Београду нормално је општио, као и са патријаршијским епископом Дионисијем. Кад је отишао Русима, није отишао „ради прекида општења” него да предаје у Богословији, и то код Русâ Америчке Митрополије (Евлогијеве, која је далеко „екуменистичкија” од Заграничне Руске Цркве, мада и ову „зилоти” у Грчкој звани „ГОХ” оптужују за „екуменизам”), а не код Русâ Заграничне Цркве, мада је и са њима имао добре, нормалне православне односе, као и са свима осталим Православним Црквама, старог и новог календара подједнако.

Што се пак тиче Николајевог односа према *екуменизму*, Светитељ је као православни епископ и богослов учествовао у екуменским сусретима и дијалозима између два рата. У Краљевини Југославији постојала је *Лига Цркава*, где су он и епископ бачки Иринеј (Ћирић) били учесници. После рата, већ у Америци, био је присутан на скупу Светског Савета Цркава у Еванстону 1954. године.⁹ Свети Николај је позитивно оценио тај скуп, нарочито учешће и став православних, а затим је о томе написао и ово: „Јединство Цркве не може се постићи узајамним концесијама него само усвајањем од свију једине праве вере у целости, како је она завештана од апостолâ и формулисана на васељенским саборима; другим речима: враћањем свих хришћана оној јединственој и неподељеној Цркви којој су припадали преци свих хришћана целога света првих девет столећа од Христа. А то је Православна Црква... Када су у питању начела вере и појам Цркве, православни немају ни права ни потребе да мењају свој став... Православна Црква не признаје ни десничарске (=зилотске) ни левичарске (=реформаторске, протестантске) категорије”.¹⁰

Што се пак тиче става светог Оца Јустина Поповића према *екуменизму*, тачно је да је објављена његова књига *Православна Црква и екуменизам*¹¹, али треба одмах рећи да он у њој има у виду неправославни и јеретички – *римски* и *жневски*, тојест римокатолички и протестантски – екуменизам, док је сва његова теологија о Цркви, а нарочито његова трећа књига

⁹ О томе постоји његов извештај, објављен у *Сабрана дела*, књ.13, 42-46.

¹⁰ Опширније види у нашем раду *Христологија Св. Епископа Охридског и Жичког Николаја*, у зборнику о њему: *Св. Владика Охридски и Жички Николај*, Жича-Краљево 2003, стр. 546.

¹¹ Издање манастира Хиландара, Солун 1974, на српском и грчком; недавно се појавила и у руском преводу, 1997. – Треба признати да је ова књига склопљена на брзину, из још недовршених рукописа Оца Јустина. Он је тада радио на завршној *трећој књизи* своје *Догматике*, која даје далеко потпунију и богатију слику његове *еклисиологије*. Издајући сада све рукописе, повремене дневнике (из млађих дана), записе и белешке скоро целог живота у свескама, блокчићима, листићима Аве Јустина, нашли смо његове *Записе о екуменизму* и објавили их у посебној књижици, манастир Тврдош 2010, где се види његов јасан богословски став да постоји **православни богочовечански екуменизам**, али и критика римокатоличког и протестантског екуменизма.

Догматике, написана после тога, изразити пример православног сведочења о свеобухватности=*саборности* православне богочовечанске саборно-католичанске еклисиологије, тојест о православном теохуманизму, космизму и литургизму, саборном екуменизму, о свечовечанском и свекосмичком *свејединству* свих створења, и свега света, и свих људи у Христу Богочовеку – у небоземној Цркви Његовој, Цркви Свете Тројице. Па ипак, и у тој књизи о екуменизму Отац Јустин пише на почетку: „Екуменизам је покрет који из себе роји многобројна питања. И сва та питања, уствари, извиру из једне жеље и увиру у једну жељу. И та жеља хоће једно: Истиниту Цркву Христову. А Истинита Црква Христова носи, и треба да носи, одговоре на сва питања и потпитања која екуменизам поставља. Јер, ако Црква Христова не решава вековечна питања човекова духа, она није ни потребна... Међу бићима човек је најсложеније и најзагонетније биће. Зато је Бог и сишао на земљу и зато постао човек... Са тог разлога је Он и остао сав на земљи у Цркви Својој, којој је Он Глава, а она – тело Његово. Она – Истинита Црква Христова, Црква Православна: и у њој сав Богочовек са свима Својим благовестима и са свима Својим савршенствима” (стр. 7). Овим Отац Јустин показује да је јединствени богочовечански догађај и стварност *Црква=Христос* спасење и за екуменска трагања и тумарања, једина нада света и човечанства. Истакнуто место заузима, при крају књиге, критика „хуманистичког екуменизма”, тојест римоцентричног- папоцентричног екуменизма (свођење Цркве на личност папе римског) и женевско-протестантског схватања екуменизма (спајање свих непотпуних и дефектних црквених заједница, по такозваној *branch theory = теорија гранâ*, у један савез, конгрегацију, „конфедерацију” или нешто слично, без обзира на мање или више непотпуну или криву веру и апстрактно схватање светих Тајни и свештенослужења).¹² А што је Отац Јустин у тој књизи назвао екуменизам речју *свејерес*, подсећамо да је тај исти израз, *свејерес* (*παναίρεσις*), употребио већ патријарх цариградски Герман II (1222 – 1240) – онај који је Светом Сави издао *Томос* о аутокефалији Српске Цркве – за латинске заблуде-јереси његовог времена.¹³ Треба имати у виду да је томе претходио Четврти крсташки рат и окупација Православне Цркве у Византији од латинске јерархије (осим Никејског Царства), као и одржавање тиранског сабора у Латерану 1215. године, на којем је изабран латински „цариградски патријарх”. Па ипак је патријарх Герман II после тога водио дијалог са Латинима у Нимфеи и Никеји у два наврата (1233 – 1234) и тражио одржавање васељенског сабора, као што су то касније тражили и Оци исихасти (свети патријарси цариградски Калист и

¹² Донекле побољшани стадијум те теорије изражен је у текстовима Светског Савета Цркава званим *БЕМ* (*Baptisme-Eucharist-Ministry = Крштење-Евхаристија-Свештенослужење*), за које „зилоти” мисле да су „усвојени” од православних, а тај „радни текст” једне од комисија Светског Савета Цркава не представља никакав обавезујући докуменат за било кога, најмање за Православну Цркву, јер га ниједна Православна Црква није усвојила, нити ће га прихватити у садашњој форми, као што Православне Цркве нису прихватиле ни нацрт на *тему Уније*, сачињен у Баламанду 1993, који је затим коригован у Арицији 1998. и најзад, као неприхватљив за Православну Цркву, сасвим одбачен од међуправославне делегације у Балтимору (САД) 18. јула 2000. (о чему види наш чланак *О римокатоличком екуменизму*, у *Видослов*, Манастир Тврдош-Требиње, бр. 22, Божић 2001, стр. 69-82, конкретно 79). – Али шта вреди све ово када „зилоти” не читају ништа озбиљно! Уствари читају само своје пропагандне брошуре и којекакве новинске пашквиле, као и своје клевете по антицрквеним сајтовима, где шире лично исконструисане или туђе непроверене вести, попут „рекла-казала”.

¹³ Види његово *Писмо кипарским монасима* у С. Лагопатис, *Герман II Патријарх цариградско-никејски*, Триполис 1913. (на грчком).

Филотеј; Паламин ученик Јосиф Вријеније и његов ученик Марко Ефески). Отац Јустин је студирао у Енглеској, где није имао прилику да учествује у екуменским сусретима и дијалозима, али је знао да то чине и његов пријатељ о. Георгије Флоровски и Владика Николај, па их није за то осуђивао. Штавише, овога последњег је већ за живота сматрао и називао *светим*.

Знамо преподобног Оца Јустина изблиза и знамо да никада није прекидао општење ни са једном Православном Црквом, или епископом, или патријархом, па ни са патријархом српским Германом (1958-1990), како безочно лажу српски „зилоти”. Није то чинио ни онда кад је патријарх Герман био један од „председника Светског Савета Цркава” (формална почасна титула, без икаквих обавезујућих услова и задатака, као, уосталом, и формално учешће Православних Цркава у екуменском Светском Савету Цркава).¹⁴ Као слободан и одговоран члан Цркве Христове, он јесте пророчки опомињао, – а кад је требало, и писмено критиковао, – али раскол никада није стварао (ни око питања промене календара ни око екуменских сусрета у Риму и Цариграду) него је, напротив, говорио да се „раскол лако ствара, али се врло тешко зацељује”. Зато је, уосталом, био и против немудро изазваног и продубљиваног „америчког раскола”, као и против „македонског раскола”. Исто тако знамо да је Отац Јустин – насупрот римоцентричном римско-папском екуменизму и женевском протестантском схватању екуменизма (спајање црквених заједница по такозваној *branch theory=теорија гранâ*) – одобравао нама млађим теолозима када смо говорили, писали и сведочили при екуменским сусретима и дијалозима да постоји и православни *саборни икуменизам*, који је он означавао називом **православни богочовечански екуменизам** (Писмо Авину из 1964. у књизи *На Богочовечанском путу*, 1980, стр. 206), са циљем јединства у Истини-Христу и благодати Духа Светога, сходно католичанско-саборном карактеру и пуноћи Цркве Божје – Једине Свете, Саборнокатоличанске и Апостолске.¹⁵

Епископ Атанасије

¹⁴ Ако то српским добровољно слепим (ἑθελουφλοῖς) "зилотима" у њиховој ἐθελοθρησκία (в. Кол. 2, 20-23) нешто значи, нека погледају нашу критику, писану тада (28. јануара 1975) и достављену патријарху Герману (в. наш зборник *Живо Предање у Цркви*, изд. Видослов, Врњачка Бања 1998, стр. 344-350; такође целу нашу књигу *О икуменизму и екуменизму*, Врњци-Требиње 2008, посебно тачке 2 и 4.

¹⁵ Отац Јустин је био дугогодишњи познаник и пријатељ са оцем Георгијем Флоровским, великим православним теологом 20. века и учесником у екуменском дијалогу на Западу (са њим је заједно постао *почасни доктор* православне Академије Светог Владимира у Њујорку, коју је изузетно ценио, као и Богословски институт Светог Сергија у Паризу). Никад није посумњао у његово *екуменско сведочење* Православља на Западу (иако се није сасвим слагао са мишљењем Флоровског о „границама Цркве”). А ево како о. Флоровски дефинише свој *православни икуменски* став: „Као свештеник Православне Цркве верујем да је Црква у којој сам крштен и васпитан права Црква, тојест Истинита Црква и Једина Црква. То верујем из многих разлога: по личном убеђењу и по унутрашњем сведочанству Духа Светога, Који дише у Тајнама Цркве, и по свему ономе што могу научити из Светога Писма и од саборског Предања Цркве. Треба, дакле, да сматрам друге Цркве за непотпуне и у многим случајевима могу доста тачно да идентификујем многе мањкавости. Стога за мене хришћанско јединство јесте просто свеопште обраћање Православљу. Ја немам конфесионалне лојалности; моја лојалност припада искључиво Једној Светој (Una Sancta)...” (*Ecumenism. A Doctrinal Approach, Collected Works, XIII*). – Више о ставу Оца Јустина о екуменизму видети у пред-поговору његове већ поменуто књиге *Записи о Екуменизму*, стр. 2 и 31-35.